

GLORIA MARIS

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR DE

*BELGISCHE
VERENIGING
VOOR
CONCHYLIOLOGIE* v.z.w.

ANTWERPEN

association belge de conchyliologie

belgian society for conchology

Gesticht in 1961

AANGESLOTEN BIJ HET KONTAKTKOMITEE VAN DE KRINGEN VOOR NATUURSTUDIE EN NATUURBESCHERMING IN HET
ANTWERPSE

Verantwoordelijk uitg.

André Verhecken
Edward Arsen str. 47
2510 MORTSEL
03/440.37.68

Secretariaat

Jean Wuyts
Koningsarendl. 82
2100 DEURNE
03/324.99.14

Redactie

Antoine Vereycken
A. Van Dijkstr. 50
2120 SCHOTEN
03/645.92.30

Bankrekening

Belgische Vereniging
voor Conchyliologie v.z.w.
(Gloria Maris)
610/4 46 59 50/64

A P R I L 1 9 8 5

-----

1. Zondag 14 april 1985 te 10.00 uur in het lokaal
" Stella Maris ", Italiëlei 72 te Antwerpen
Voordracht door de heer Delsaerdts over
FASCIOLARIIDAE : SPECIES EN 19E EEUWSE AUTEURSWERKEN
met dia's.
2. Vrijdag 12 april 1985 te 20.00 uur in het lokaal
Koolkaai 9 te Antwerpen : Vergadering van de
studiegroep Xenophora onder leiding van de heer
E. Wils.
3. Vrijdag 19 april 1985 te 20.00 uur in het lokaal
Ommeganckstraat 26 te Antwerpen : vergadering
van de Raad van Beheer + inbinden en verzenden
van maandblad.
4. B.V.C. West Vlaanderen vergadert op 21 april 1985
in het centrum De Lelie - weidestraat 81
te Assebroek (Brugge)

De eerstvolgende vergadering zal doorgaan op
zondag 5 mei 1985

OPGEPAST : U gelieve goed te noteren dat de maand-
vergadering van april plaats heeft op de 14e en dus
niet op de 7e (Pasen).

Datum van uitgifte : 15 maart 1985

VERSLAG VAN DE ALGEMENE VERGADERING GEHOUDEN OP 3 MAART 1985.

Met een zestigtal aanwezigen opende onze voorzitter de vergadering. Na de gebruikelijke ditjes en datjes nam hij zelf een initiatief: Het voor nieuwkomers toelichten van de inhoud van de verschillende soorten typen (volgens de regels van de internationale commissie voor zoölogische nomenclatuur - **I.C.Z.N.**). Na de pauze kwam dan onze spreker in actie: dhr. P. Van Pel, honorair medewerker van het Zoölogisch Museum in Amsterdam en als lid en voordrachtgever meer dan gekend! Hem kennende waren de verwachtingen dan ook hoog gespannen en even vlot als altijd loste hij die ook in. Zijn onderwerp: De geschiedenis van het Zoölogisch Museum te Amsterdam. Wie was er beter geplaatst?! Een samenvatting van deze voordracht zal worden opgenomen in ons maandblad. We beperken ons dus tot enkele grote lijnen. In het algemeen werkt een museum vooral op basis van de vindplaatsen van specimens: Zo kan je dan ook laden vol van één soort tegenkomen. De grote natuurhistorische musea begonnen allen met het onderbrengen van (geschonken) collecties, "cabinetten". Amsterdam kende in 1838 de oprichting van een genootschap voor levende objecten 'Natura Artis Magistra' (U weet wel: de Artis-dierentuin...). In 1840 begon de mollusken-afdeling met een Argonauta argo, in feite een eikapsel. Weldra breidde deze afdeling zich uit onder het beheer van acht conservators, waarvan de voorlaatste Bente^m-Jutting was en de laatste dr. Coomans, een vertrouwd en gewaardeerd man in onze vereniging. Beroemde collecties die zich in het museum van Amsterdam bevinden: Collectie Serière, collectie Brandt (Amsterdams apoteker), collectie Van Heukelom (waaruit Epitoneum scalare toen zeldzaam evenals een Cypraea aurantium, Cypraea valentia en Comus cedonulli). De in 1888 geveilde collectie van mevr. Macarae, door Schepman en Schellink opgekocht en goed terecht gekomen in Amsterdam. Ook schelpen gebruikt voor de afbeeldingen van het beroemde oude werk van Valentijn (1754). Enz. enz.

Met dia's over de prachtige meubelstukken van de oude cabinet-tentijd eindigde de voordracht. Na reparatie is ook de met schelpen beplakte klok weer bij de tijd!

En de allerlaatste dia, daarop prijkte onze E. Wils: Ook medewerker van het Z.M.A. - maar dat wisten we wel.

DE POLYPLACOPHORA VAN MADEIRA

R.A. Van Belle *

INLEIDING

Als derde en laatste in de reeks korte besprekingen van de keverslakkenfauna van de NW Afrikaanse eilandengroepen, komt nu het eiland Madeira aan de beurt. Gezien de enkele nabijgelegen, onbewoonde rotseilanden in geen enkele publicatie met name vermeld worden, maar er steeds uitsluitend naar " Madeira " verwezen wordt, moet ook hier deze werkwijze gevolgd worden.

Er zijn slechts een zestal soorten bekend van Madeira. Vier ervan, in de onderstaande lijst aangeduid met een °, komen ook langs de Europese kusten voor. Zij werden uitvoerig beschreven en geïllustreerd in de in Gloria Maris verschenen reeks " De Europese Polyplacophora " (Van Belle, 1978-1982). De overblijvende twee soorten, welke o.a. ook voorkomen bij de Canarische Eilanden, werden beschreven en geïllustreerd in de eveneens in Gloria Maris verschenen reeks " De Polyplacophora van de Canarische Eilanden " (Van Belle, 1984).

Voor de systematische classificatie van de soorten, en voor meer inlichtingen betreffende de betrokken genera, kan ook hier naar de Europese reeks verwezen worden.

Van de zes beschouwde soorten vallen er normaal slechts drie binnen het bereik van de verzamelaar "tevoet", nl. *L. algesirensis*, *L. canariensis* en *A. communis*, de andere drie leven in dieper of zeer diep water.

LIJST DER SOORTEN

- ° *Leptochiton cancellatus* (Sowerby, 1840)
- ° *Leptochiton algesirensis* (Capellini, 1859)
- Leptochiton odhneri* (Bergenhayn, 1931)
- ° *Callochiton septemvalvis euplaeae* (O.G. Costa, 1829)
- Lepidochitona canariensis* (Thiele, 1909)
- ° *Acanthochitona communis* (Risso, 1826)

-----
* Nijverheidsstraat, 22 - 2700 St. Niklaas

BESCHRIJVING DER SOORTEN

LEPTOCHITON CANCELLATUS (SOWERBY, 1840)

ORIGINELE DIAGNOSE

Sowerby, G.B. Jun., 1840, Conchological Illustrations : fig.104, 104a-b, 105 (figuren alleen); Descriptive Catalogue of British Chitones: 4 (diagnose) (*Chiton cancellatus*).

BESCHRIJVING

Zie "De Europese Polyplacophora", deel 14, november 1979.

OPMERKING

Sedert het verschijnen van een publicatie van Ferreira (1979) en de creatie door Kaas (1981: 225) van de nieuwe soort *Leptochiton sarsi*, werd het verspreidingsgebied van *L. cancellatus* beperkt tot de NO Atlantische kusten tussen de Shetland Eilanden en Vigo (Spanje), de Middellandse Zee en Madeira. De soort is altijd zeldzaam en leeft normaal vanaf extreem laagwater tot op een diepte van 920 m.

LEPTOCHITON ALGESIRENSIS (CAPELLINI, 1859)

ORIGINELE DIAGNOSE

Capellini, J., 1859, Catalogue des oscabrions de la Méditerranée, J. Conch. Paris 7: 327, pl. 12 fig. 3a'''-c''' (*Chiton algesirensis*).

BESCHRIJVING

Zie " De Europese Polyplacophora ", deel 19, juni-juli 1980

OPMERKING

L. algesirensis leeft in of juist onder de getijdenzone en komt praktisch uitsluitend in de Mediterrane Provincie voor. Nobre (1937) vermeldt deze soort niet voor Madeira, maar wel *Chiton marginatus* Pennant (= *Lepidochitona cinerea* (Linnaeus, 1767)), en dan wel als zeer zeldzaam (overgenomen uit Watson, 1897: 281). Daar de aanwezigheid van *L. cinerea* bij Madeira nooit bevestigd werd, vrees ik dat hier een identificatiefout begaan werd, en dat wellicht *L. algesirensis* bedoeld werd.

LEPTOCHITON ODHNERI (BERGENHAYN, 1931)

ORIGINELE DIAGNOSE

Bergenhayn, J.R.M., 1931, Beiträge zur Malakozöologie der Kanarischen Inseln, Ark. Zool. 23A(13): 6, pl. 1 fig. 5-8, pl. 2 fig. 48-49 (*Lepidopleurus odhneri*).

BESCHRIJVING

Zie " De Polyplacophora van de Canarische Eilanden", april 1984

OPMERKING

L. odhneri werd alleen nog gevonden, op dieptes van 0 tot 150 m, langs de NW kust van Afrika en nabij de Canarische Eilanden.

CALLOCHITON SEPTEMVALVIS EUPLAEAE (O.G. COSTA, 1829)

ORIGINELE DIAGNOSE

Costa, O.G., 1829, Catalogo sistematico e ragionato de' Testacei delle due Sicilie: IV, pl. 1 fig. 3 (*Chiton euplaeae*).

BESCHRIJVING

Zie " De Europese Polyplacophora ", deel 10, maart 1979.

OPMERKING

C. septemvalvis euplaeae leeft normaal op dieptes van 0 tot 120 m, uitzonderlijk zelfs nog ruim dieper, en komt nog voor in de Middellandse Zee, langs de NW kust van Afrika, en nabij de Canarische Eilanden.

LEPIDOCHITONA CANARIENSIS (THIELE, 1909)

ORIGINELE DIAGNOSE

Thiele, J., 1909, Revision des Systems der Chitonen, Zoologica Stuttg. 22: 15, pl. 2 fig. 14-25 (*Trachydernon canariensis*).

BESCHRIJVING

Zie " De Polyplacophora van de Canarische Eilanden ", mei 1984

OPMERKING

L. canariensis leeft in de getijdenzone, uitzonderlijk iets dieper, en komt alleen nog voor bij de Canarische en de Kaapverdische Eilanden.

ACANTHOCHITONA COMMUNIS (RISSO, 1826)

ORIGINELE DIAGNOSE

Risso, A., 1826, Histoire naturelle des principales productions de l'Europe méridionale et particulièrement de celles des environs de Nice et des Alpes Maritimes, 4: 269 (*Acanthochites communis*).

BESCHRIJVING

Zie " De Europese Polyplacophora ", deel 12, mei 1979

OPMERKING

A. communis is een litorale tot sublitorale soort, algemeen verspreid in de Boreale en Mediterrane Provincies, zo ook bij de Canarische Eilanden, de Azoren en Madeira.

AANVULLING

Watson (1897: 281) vermeldde, onder de benaming *Chiton* (*Ischnochiton*) sp., ook 30-40 zeer kleine, losse schelpstukken, welke door Jeffreys als *Ischnochiton* (*Simplischnochiton*) *rissoi* (Payraudeau, 1826) beschouwd werden. Hijzelf meende echter de soort niet met zekerheid te kunnen determineren. Daar *I. (S.) rissoi* nooit meer vermeld werd voor Madeira, vind ik het geraadzaam deze soort te negeren.

REFERENTIES

- Ferreira, A.J., 1979, The Family Lepidopleuridae (Mollusca: Polyplacophora) in the Eastern Pacific, *Veliger* 22(2): 145-165, fig. 1-40.
- Kaas, P., 1981, Scandinavian Species of *Leptochiton* Gray, 1847 (Mollusca, Polyplacophora), *Sarsia* 66(3): 217-229, fig. 1-10.
- Nobre, A., 1937, Moluscos testaceos marinhos do arquipélago da Madeira, *Mems Estud. Mus. zool. Univ. Coimbra* 1(98): 1-98.
- Watson, R.B., 1897, On the marine Mollusca of Madeira; with descriptions of thirty-five new species, and an index-list of all the known sea-dwelling species of that island, *J. Linn. Soc. Lond.* 26: 233-329, pl. 19-20.

Gloria Maris - Vol. 24 Nr. 4 pp. 77/80 - Antwerpen - April 1985

ON THE IDENTIFICATION OF THE JEWISH "THEKELET" DYE

I.I. Zidermann *

Résumé : De bijbelse kleurstof *tekhelet* (hyacinth-purper) was een violette kleur die bereid werd uit *Phyllonotus trunculus*, de gestreepte purperslak uit de Middellandse Zee. Dit besluit gaat niet samen met de visie dat *tekhelet* slechts een indigoblauw was. Het voorstel is dus niet gegrond dat *tekhelet* in de Oudheid bereid werd door een fotochemische debromering van de leuco-vorm van 6,6'-dibroomindigo, de bijbelse kleurstof *argaman* (Tyrisch purper).

It was recently proposed in "Gloria Maris" (Verhecken, 1984:163) that the ancient Jewish dye 'tekhelet' is merely indigotin, as obtained by a photochemical debromination of the leuco-form of 6,6'-dibromoindigotin made from shellfish. This view was based on the following arguments :

1. "Tekhelet" was a pure blue colour.
2. Plant materials (such as vegetable indigo dye) could not be used for dyeing the woolen tassels ("tzitzit") blue because of the biblical prohibition against mixing plant and animal materials. Thus, only an animal dye source (such as shellfish) was available for making 'tekhelet'.
3. Since shellfish do not yield a blue colour, but only shades of purple, it was, the author contends, necessary to convert the seashell purple to an indigo blue by debromination in order to obtain the colour required for 'tekhelet'.

I should state that a similar idea was suggested to me independently by Max Saltzman of the University of California, Los Angeles, in a personal communication early this year (1984.Red.) However, a critical examination of the above arguments shows them to be unfounded, as is explained below.

-----

* Israel Fiber Institute, P.O.B. 8001, 91080 Jerusalem, Israel

(a) Colour of " tekhelet ".

The statement that 'tekhelet' is blue is documented by a reference to my 1981 article in the Journal of the Society of Dyers and Colourists (Ziderman, 1981:362). This is a misnomer. I used the word "blue" therein merely as a translation for 'tekhelet' only because this is the usual rendering in English Bibles. However, I explicitly state there that the authentic colour is a blue shade of purple! Horn (1968:19) also renders "tekhelet" as "blue-purple" and even Herzog (1919) did not exclude the possibility that the dye was a blue-purple or violet colour. It should be noted also that the New English Bible, published by the Oxford University Press and the Cambridge University Press in 1970 correctly translates "tekhelet" as "violet".

(b) The Prohibition of Diverse Kinds.

There is no general Jewish prohibition against weaving a mixture of plant and animal materials. Only blends of wool and linen are forbidden (Horn, 1968: 8-11) : the Bible states explicitly : " Thou shalt not wear a garment of two kinds, wool and linen together " (Deut. 22:11). All other plant and animal materials may be mixed. The use of plant indigo is, therefore, not forbidden; this dye could not be utilized as it yields the wrong colour, i.e. a blue instead of a purple.

Furthermore, let it be noted that the prohibition against mixing wool and flax does not even apply to the 'tzitzit' tassels; these are explicitly exempted from this prohibition in Jewish law (Talmud Yevamot 49; Horn, 1968:10)! Therefore, if an indigo blue had indeed been the required colour for 'tekhelet', there would have been no objection whatsoever to using vegetable indigo directly. Indeed, indigo was widely used in the biblical and talmudic eras (Horn, 1968:19).

(c) Sunlight Involvement

I am unaware of any historical evidence concerning a special vat-dyeing process that was carried out by the

ancients in sunlight. Nor has it been shown experimentally that one may obtain photochemical debromination in a practical vat-dyeing situation.

On the other hand, it should be noted here that sunlight is indeed active in the formation of the indigoid dyestuffs from the colourless indoxyl precursors found in the hypobranchial gland of the muricid snails, but this is a completely different chemical reaction from the debromination of a reduced leuco-form of the indigoid dyes that is referred to by Verhecken (op.cit.).

Conclusions

-----

1. The 'indigo' hypothesis for the nature of 'tekhelet' is unfounded.
2. The 'trunculus' hypothesis remains the only acceptable theory, namely that 'tekhelet' was a blue-purple (violet) dye obtained from the banded dye-murex *Phyllonotus trunculus*, whose hypobranchial mucus yields essentially a mixture of 6,6'-dibromoindigotin and indigotin dyes. The proofs for this conclusion are presented elsewhere (Franklin, 1984:148; Spanier and Ziderman 1982:184; Ziderman, 1981:362: 1982:247; 1983:88; 1985 manuscripts cited).

BIBLIOGRAPHY

- Franklin, D., 1984. Blue-purple dye of antiquity reborn. Science News, 126 (10) 148.
- Herzog, I., 1919. The dyeing of purple in ancient Israel. Proc. Belfast Nat. Hist. & Phil. Soc. 1613.
- Horn, P., 1968. Textiles in biblical times. Ciba Review 1968(2): 3-37.
- Spanier, E. and Ziderman, I., 1982. The tekhelet and the argaman : Pride of the textile industry in the ancient era. Mada, 26 184-187 (in Hebrew).
- Verhecken, A., 1984. Iets over de chemie van het molluskenpurper. Gloria Maris, 23 (7): 163-174.

Ziderman, I. I.,

1981. Blue thread of the tzitzit: Was the ancient dye a Prussian blue or Tyrian purple ? Journal of the Society of Dyers and Colourists, 97: 362-364

1982. Correction. Journal of the Society of Dyers and Colourists, 98: 247.

1983. Tyrian purple or hyacinthine purple ? Chemical and Engineering News, 61 (24): 88.

1985. a. First identification of authentic tekhelet. Bulletin of the Americal Schools for Oriental Research (accepted for publication).

1985. b. Halachic aspects of reviving ritual "blue" (tekhelet) in the light of modern scientific discoveries, in forthcoming Spanier, E., ed., Book of Tekhelet and Argaman, Magnus Press, Jerusalem.

1985. c. 3600 years of purple-shell dyeing : Characterization of hyacinthine purple (tekhelet), in forthcoming Zeronian, S. H. and Needles, H. L. ed., Symposium on conservation and characterization of historical paper and textile materials, 188 th ACS National Meeting, Philadelphia PA, August 28, 1984, Advances in Chemistry Series.

1985. d. Shellfish and ancient purple dyeing. Biblical Archaeologist (Submitted).

1985. e. A new path to identifying the hilazon and the color of tekhelet . Tradition (submitted.

- - - -

Een praatje over het Zoologisch Museum van Amsterdam
Voodracht, gehouden tijdens de maandvergadering van 3 maart 1985
door de heer Piet van Pel.

ZOOLOGISCH MUSEUM VAN AMSTERDAM

Een praatje over het Zoologisch Museum van Amsterdam : laat ik
echter beginnen hoe ik hiertoe gekomen ben.

Bijna alle musea en dan bedoel ik deze die zich bezig houden met
schelpen, zijn afhankelijk van giften of ruilingen met verzame-
laars en in enkele gevallen ook door aankoop.

Door de hedendaagse bezuinigingen valt er voor de meeste insti-
tuten weinig te kopen.

Ook Amsterdam ontkomt hier niet aan en toch zijn er de laatste
jaren heel wat exemplaren aan de kollektie toegevoegd.

Nu zullen velen van U denken, wat kan iemand, die zo'n jaar of
tien verzamelt nu voor nieuwe soorten hebben voor een museum dat
zo'n 150 jaar intensief bezig is. Toch zal dat nog wel eens mee
kunnen vallen, - zolang ik in het museum assisteer, nieuwe lots in
schrijven etc., ervaar ik menigmaal dat de soort nieuw is voor
de kollektie. En om verdere misverstanden weg te nemen, het museum
verzamelt op, hoe kan het ook anders, een wetenschappelijke ma-
nier, dat is dan met de juiste vindplaatsen.

Zo kan het zijn dat er van één soort vele lots aanwezig zijn van
diverse lokaties. Zou men die op een kaart aankruisen, dan
krijgt men een aardig beeld van de verspreiding van de soort. Met
andere woorden, alle schelpen, mits voorzien van een goede,
liefst uitgebreide vindplaats, zijn van harte welkom.

Nu wat het ruilen betreft. Als ik ergens naartoe reis, Australië,
Florida, etc. neem ik niet schelpen mee voor m'n eigen kollek-
tie alleen, doch ook om met andere verzamelaars te ruilen.

Een museum zoals Amsterdam kan dat niet, omdat het aanwezige
materiaal meestal geschonken is en dat kan men niet zomaar ter
ruiling aanbieden,

Hier en daar zijn er uitzonderingen, zoals aangekochte schelpen
of met toestemming van de schenker.

Ik heb het geluk gehad dat ik veel in de gelegenheid geweest ben
om met mijn malacologische problemen even langs te gaan bij het
ZMA en op m'n reizen, voor m'n werk, maar nu ook op mijn ver-
zamelreizen, besloot ik ZMA min of meer te adopteren en voor
zover mogelijk wat van het verzamelde materiaal af te staan.

Nu de Geschiedenis van het Zoologisch Museum Amsterdam, gelegen aan de Plantage Middenlaan, in de tuin van Artis.

Zoals het bordje aanduidt, niet voor publiek toegankelijk.

Het eerste begin was in 1838, als onderdeel van de Zoölogische Tuin in Amsterdam.

In dat jaar begon het "Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra" met een bescheiden kollektie van levende dieren en natuurhistorische objecten waaruit de bekende dierentuin en het Zoölogisch Museum zou groeien.

Als directeur werd benoemd de heer Draak, die tevens zijn omvangrijke kollektie opgezette dieren etc. aan het Genootschap schonk. Tevens kreeg hij het recht om een cafe/restaurant in beheer te hebben op hetzelfde terrein.

De zaken liepen echter niet naar de wens van het Genootschap, de levende have kreeg weinig of niets te eten, het geld hiervoor stak de directeur in zijn zak. De verstrekte alcohol voor het prepareren van dieren werd in het café per borrel verkocht en de baas was ook erg dorstig van aard. Gevolg : Draak weg en een andere nam zijn plaats in.

Tot 1892 werd het ZMA beheerd door het Genootschap, in dat jaar werd het overgenomen door de gemeente Amsterdam als onderdeel van de Universiteit van Amsterdam, waar het heden ten dage nog steeds deel van uit maakt.

In 1840, met het verkrijgen van een Argonauta argo L. 1758 de eerste schelp, was het begin van de verzameling.

Dit gebeurde op 16 december en de schenker was de heer Lehman. Na deze eerste schelp, wat eigenlijk geen schelp is, zijn er vele kollekties aan het museum toegevoegd en met zorg bewaard gebleven.

Vanaf het begin is er een conservator van de afdeling Malacologie geweest t.w.

Hr. A. Oltmans	tot	1873
Jhr W.N.M. v.d. Blockery	1874 -	1892
Dr. J. Th. Oudemans	1892 -	1900
Dr. P.N. van Kampen	1900 -	1905
Dr. D. de Lange	1905 -	1907
Dr. Nelly de Rooy	1907 -	1922
Dr. W.S. v d Feen v. Bethem Jutting	1920 -	1964
Dr. H.E. Coomans	1964 -	heden

Hoe verzamelde men vroeger ?

Vele zeelieden en avonturiers keerden uit Nederlands Indië of de Nederlandse Antillen naar huis terug, vaak met vele curiositeiten, waaronder exotische schelpen en andere natuurlijke objecten doe van hand tot hand gingen en terecht kwamen in particuliere- of museum verzamelingen.

Vaak waren de vindplaatsen verwisseld. Een goed voorbeeld is de West Indische Conus aurantius Hwass, 1792, die, dacht men, vanuit de Stille Oceaan naar Europa kwam.

Er waren, net zoals tegenwoordig, verzamelaars die uitsluitend voor de mooie vormen en kleuren een kollektie bijeen brachten, soms maakten zij,, zoals men in het museum kan zien, wonderlijke rangschikkingen met deze schelpen om alzo hun exotische kleinoden uit te stallen.

Een schelpenkastje voor de minischelpen, uit de 18e eeuw.

Anderen deden het serieuzer en lieten kostbare kabinetten vervaardigen, zoals deze antieke schelpenkast.

Jammer dat U het alarmsysteem niet kan horen. Bij het omdraaien van de sleutel is een metaalachtig geluid te horen, zodat duidelijk te merken was dat het schelpenkabinet open ging.

Veel van deze verzamelingen zijn in ons museum terecht gekomen en tot op de dag van vandaag te bewonderen en te bestuderen. Ook zijn vele kostbare kollekties verloren gegaan, zoals door verkoop, meestal door de erfgenamen, of gewoon als waardeloze rommel waarmee eerst de kinderen speelden en later met de vuilnisman meegegeven. Een goed voorbeeld getuigt het proefschrift van Dr Coomans, met als onderwerp : Het leven en malacologisch werk van Dr Rijgersma (1835 - 1877), een nederlandse arts op St. Maarten in de Antillen. Niets van zijn ongetwijfeld unieke kollektie is meer te achterhalen.

Terug naar de verzamelingen in het Museum. Ik zal er enkele van noemen : De kollektie " Serrière" een oude verzameling die in 1847 aan ZMA geschonken is.

De heer de Serrière leefde van 1788 - 1868 en had theologie gestudeerd te Leiden.

In 1821 ging hij naar Nederlands Indië, Java. Daar kreeg hij verschillende opdrachten, o.a. ook als resident om tenslotte in 1842 benoemd te worden tot Gouverneur van de Molukken.

Deze funktie werd door hem bekleed tot 1845 en in deze periode bracht hij een waardevolle verzameling bij elkaar die in 1847

geschonken werd aan ZMA.

Enkelē kostbare stukken zijn o.a.

Cypraea guttata Gmelin, 1791

Phalium fimbria (Gmelin, 1791). Velen onder ons weten het bestaan hiervan niet maar ik wil U zeggen dat het nog steeds een zeldzame en kostbare soort is.

Conus aurisciacus Linnaeus, 1758. Nimmer zag ik een mooier exemplaar. Werkelijk uniek.

En zo zijn er nog tal van andere soorten terug te vinden van de heer de Serière.

Dan was er J. C. Brandt, een amsterdamse apotheker (1704 - 1791). Van zijn verzameling zijn wellicht de oudste aanwezige schelpen van het museum, hoewel ze bijna honderd jaar na zijn dood in het museum terecht kwamen, zijnde een klein gedeelte van zijn kollectie. De reden hiervoor is dat de verzameling op een veiling in 1792 verkocht werd en doordat één van de kopers (Hr van Winter) de kollectie aan Amsterdam geschonken heeft.

Hier waren unieke stukken bij, zoals Conus aurantius Hwas, 1792 ; Conus granulatus L, 1758 - pracht exemplaren - Conus nocturnus deburghiae Sow, 1857, om van te watertanden , en nog vele andere soorten.

Brandt kwam in het bezit van zijn schelpen, omdat hij de belangrijkste veilingen afging om te kopen.

Zijn verzameling was zeer bekend en menigeen probeerde deze te zien, maar in vele gevallen weigerde Brandt de toegang.

Eén van de belangrijkste uit de verschillende oude verzamelingen is die van Frans Van Heukelom (1811-1872), een vooraanstaand Amsterdammer met een goede maatschappelijke positie.

De schelpenverzameling die hij bij elkaar bracht mag als uniek beschouwd worden en toen deze in 1873 in z'n geheel aan het museum geschonken werd, was dit het pronkstuk van de Amsterdamse kollectie.

Niet alleen de schelpen, doch ook z'n gehele bibliotheek kwam in het bezit van het museum.

Nog steeds is het zeer de moeite van het aanschouwen waard en zoals het mij overkomt, welke schelp ik ook van de Heukelom kollectie zie, ze zijn allen pronkstukken, groot, gem, levend verzameld, uitzonderlijk. Er zijn werkelijk geen woorden voor. Voorbeelden hiervan zijn o.a.

Epitonium scalaris L, 1758

Cypraea aurantium Gmel, 1791 (door de jaren enigszins verkleurd)

Cypraea valentia Perry, 1811 (altijk uniek geweest in de schel-
penwereld en het enige aanwezig exemplaar in Amsterdam)

Harpa costata (L. 1758) (Ik zou deze exemplaren dolgraag
willen hebben)

Conus cedonulli Linné, 1767

Ook de administratie van deze verzamelaar is interessant om te zien. Ondoenlijk alles te tonen, maar let U eens op het fraaie handschrift waarmee men in die dagen pleegde te schrijven.

Een etiketje, ex libris van Heukelom, zit in al die prachtige werken geplakt, werkelijk uniek, zoals deze bibliotheek voor het nageslacht behouden is gebleven.

Er staan hier werken van Sowerby, Swainson, Reeve, om er maar enkele te noemen, allemaal schitterende werken.

Neem bv. een plaat met schelpen uit het werk van Kiener (1842). En dan te bedenken dat alles schelp voor schelp getekend en gekleurd moest worden.

Ook afbeeldingen van het levende dier zijn op een fantastische wijze gedaan. Men zou haast veronderstellen dat het hier een foto betreft, zo is alles perfect weergegeven.

Het gebeurt wel eens dat ik m'n denkbeelden moet verdedigen dat Strombus campbelli Griff & Pidg, 1834 geen ondersoort van Strombus vittatus (L. 1758) is.

Zoals men kan zien was Kiener er in 1842 ook reeds van overtuigd. En zo zijn er vele van deze prachtige kleurenplaten te bewonderen allen natuurgetrouw en letterlijk zowel als figuurlijk tot in de puntjes afgewerkt.

Hier weer een ander boek.

Chemnitz, (1781), dus meer dan 200 jaar oud.

Ook dit werk is op verbluffende wijze geïllustreerd. Het is onbegrijpelijk dat de nomenclatuur die Chemnitz gebruikt heeft ongeldig is. Dit komt omdat in zijn werken de schelpen met drie woorden worden aangeduid.

De kleurplaten zijn echter subliem en de soorten gemakkelijk te herkennen.

De volgende kollektie die dezer dagen weer volop in de belangstelling staat is die van Mevr. Florentine Rethaan Macaré (1792 - 1862). Zij droeg veel bij aan de kollektie van het Zeeuws Genootschap der Wetenschappen.

evens had zij ook een privéverzameling die na haar overlijden in 1888 geveild werd.

Een klein gedeelte hiervan werd door de Heer Schepman gekocht en toen deze Schepman kollektie in 1920 in Amsterdam terecht kwam kregen wij deze schelpen uit de Rethaan Macaré kollektie.

Nu is het verhaal nog niet ten einde want een ander deel is op dezelfde veiling van 1888 gekocht door de heer G. Schelling.

Deze kollektie ging over naar de de hr Roesingh en in augustus j.l. is deze verzameling ... jawel, aangeboden aan Amsterdam met nog steeds de originele etiketten van Rethaan Macaré, dus na veel omzwervingen is dan eindelijk de kollektie enigszins terecht.

Als laatste wil ik U dan nog noemen de kollektie van Martinus Schepman (1847-1919), een beroemd verzamelaar die met veel inzet aanzienlijk heeft bijgedragen tot de malacologie. O.a. zijn publicaties over expedities en ik noem er enkele : Sumatra -expeditie in 1888 : Borneo expeditie in 1895 : Siboga expeditie in 1908 - 1909 - 1911 - 1913 ; Nieuw Guinea expeditie in 1918 - 1919.

Na zijn dood werd de kollektie in 1920 te koop aangeboden, samen met z'n bibliotheek en in zijn geheel aangekocht door de universiteit van Amsterdam, met financiële steun van de universiteitsvereniging en enkele partikulieren.

Ook deze verzameling is tot op de dag van vandaag in zeer goede staat behouden gebleven met veel type materiaal.

Enkele van zijn schelpen zijn : Strombus haemastoma Sowerby, 1842 ; Lambis violacea (Swainson, 1821), Harna costata (L. 1758).

Opvallend zijn de heel kleine etiketjes die Schepman gebruikte.

Kennelijk wilde hij dit niet laten domineren.

Zo zijn er tientallen van zulke beroemde verzamelingen systematisch in de kollektie van ZMA opgenomen.

Hieruit enkele mooie schelpen :

Lyria anna (Lesson, 1835) (uit de Sowerby kollektie)

Harpulina aurisiaca (Lightfoot, 1786) - kollektie C. van Dalen)

En als laatste van de rijke malacologische geschiedenis wil ik U het boek tonen van Valentijn, 1754, wellicht het oudste schelpenboek in ZMA, van vóór het binominale systeem van Linnaeus vanzelfsprekend eveneens met de hand vervaardigd in zwart-wit uitvoering.

Let U eens op de fraaie afwerking van deze murex plaatjes.

Er hebben voor deze tekeningen echte schelpen model gestaan, die de kunstenaars exact hebben weergegeven.

Dat kan U zien aan de afbeelding van Conus figulinus L, 1758.

In de kollektie van het museum ontdekte de heer Moolenbeek het exemplaar die men hiervoor gebruikt heeft : een schelp van bijna 260 jaar geleden. Ook de Murex scorpio (L. 1758) uit het boek, is aanwezig in ons museum.

Een andere plaat uit Valentijn toont ons Conus cervus Lamarck, 1820. Ook dit exemplaar is in het museum aanwezig en de enige uit de kollektie. Deze ontdekking werd gedaan door de vorig jaar overleden malacoloog Bob Old, een Amerikaan.

Het exemplaar is van een onbekende verzamelaar.

Voor we verder gaan met het moderne, hedendaagse, als afsluiting de beroemde schelpenklok uit de 18e eeuw, die op één van de galerijen is opgesteld. Na reparatie van het uurwerk is deze klok weer " bij de tijd " en samen met deze klok hebben ook wij in het verleden even stil gestaan en kijken hoe het museum nu rijlt en zeilt.

- - - - -

De kollektie is systematisch opgeborgen in twee zalen van het museum, één voor gastropoden, één voor de bivalven, onder leiding van Dr. Coomans en assistent de hr. Moolenbeek. Alle lots zijn ondergebracht in stalen kasten.

Hier ziet u de zaal van de gastropoden kollektie, de droge preparaten. Rijen kasten van elk ongeveer 50 laden en alle lots afzonderlijk in stofvrije doosjes met museum etiketten, welke vermelden : de naam, vindplaats en verdere gegevens, uit welke kollektie en door wie verzameld.

Rechts en links in die kasten aan de zijkant bevindt zich de alcohol kollektie, eveneens in de systematiek gemakkelijk terug te vinden.

In de andere zaal treffen we de bivalven aan in stalen- doch ook nog wat in houten kasten.

Tussen de rijen kasten bevinden zich ruime tafels waaraan studenten of andere geïnteresseerden kunnen werken. Dat er veel gebruik van gemaakt wordt kunt U op de volgende (door mij geleende) dia zien, met als opmerking dat de heer Wils een honoraire medewerker van ZMA is.

Met bovenstaande voorbeelden en plaatjes heb ik aan willen tonen dat het belangrijk is dat verzamelaars zich dien te realiseren wat er in de toekomst met hun verzameling (meestal hun levenswerk) dient te gebeuren. Verdwijnt het in de leegte of blijft het beschikbaar ter bestudering ?

Het is geen pleidooi voor het museum van Amsterdam doch elk mollusken museum zal gelukkig zijn met op verantwoorde wijze bijeen gebrachte verzamelingen.

En laten we eerlijk zijn : In Nederland heeft nog nooit iemand gehoord van Gouverneur de Serière, maar velen weten wel wat de kollektie de Serière is.

En als besluit wil ik U nog zeggen hoe ik hetzelfde met mijn verzameling geregeld heb.

Notarieel is vastgelegd dat dit in z'n geheel in Amsterdam wordt ondergebracht in de kollekties.

Normaal is het zo dat wanneer dit zover is door de conservator museum etiketten geschreven worden, een gigantische karwei waar veel tijd in gaat zitten. Deze klus doe ik zelf, er zijn reeds voorgedrukte etiketten die ik naast mijn eigen kaartjes bij elke soort voeg.

Ik hoop dat mijn praatje voor U interessant geweest is en dat ik U wat ideeën aan de hand gedaan heb wat er met uw levenswerk kan gebeuren.

Piet van Pel.

LENTEBAL 1985

We hebben het reeds gemeld : dit jaar wordt er weer aangeknoopt met een oude traditie in onze vereniging : het organiseren van een Lentebal.

U herinnert zich allen nog onze fameuze Bals uit de zeventiger jaren : een uitstekend orkest, dames in statige lange jurk, een grote tombola ...

Ondertussen is er heel wat water naar de zee gestroomd; en het tij is gekeerd (om het bij mariene termen te houden). Iedereen realiseert zich nu willens-nillens dat dergelijke toestanden echt niet meer thuishoren in de jaren 80 : inleveren is nu aan de orde van de dag.

Daarom is ons Lentebal 1985 dan ook op een andere leest geschoeide - onbetaalbaar geworden - orkest, maar een uitstekende disc-jockey Studio Carina zal ons vergasten op muziek voor jong en oud. We verwachten onze dames niet in soireekleding, maar meer eigentijds uitgedost.

WAAR en WANNEER : Zaal DE BREM, Frans Van Heymbeecklaan 7, te Deurne (zie verder), op zaterdag 20 april 1985.

Aanvang om 20.30 uur.

De toegangsprijs is extreem laag gehouden : 100 fr. Dit bedrag kan toch voor niemand te veel zijn ! Daarom verwachten wij U allen, met vrienden en kennissen, want de verenigingskas heeft een fikse financiële opkikker nodig. Inderdaad, ons 25-jarig bestaan willen we in 1986 op waardige wijze vieren, en dat kost uiteraard centen !

En zelfs wanneer U niet naar het Bal zou kunnen komen, koop dan toch een Balkaart, als steun voor Uw vereniging !

Op de volgende bladzijde vindt U alvast de wegwijzer naar de zaal van het Lentebal van de B.V.C.

LENTEBAL OP 20 APRIL 1985: Hoe geraak je ter plaatse ?

Wie mee wil komen dansen - en wie wil dat niet , - geraakt zo ter plaatse :

A. Langs de autosnelweg

- Neem op de E 39 de afrit "Wommelgem - Deurne ".
- Rijd richting Deurne.
- Aan de 2de verkeerslichten (= kruispunt Makro/Sarma) linksaf.
- Aan de volgende verkeerslichten rechtsaf (= Ruggeveldlaan).
- Aan de volgende verkeerslichten rechtdoor.
- De Frans Van Heymbeecklaan is de 3de straat rechts na deze verkeerslichten.

B. Komende van Antwerpen

a)

- Volg de Turnhoutsebaan tot aan de eindhalte van tram 10.
- Sla daar linksaf (= Schotensteenweg).
- Sla aan de 2de verkeerslichten linksaf (= kruispunt Schotensteenweg/Ruggeveldlaan).
- De Frans Van Heymbeecklaan is de 3de straat rechts in de Ruggeveldlaan.

b)

- Vanuit het centrum van Antwerpen Kerkstraat nemen.
- Schijnpoortbrug onderdoor en Bisschoppenhoflaan volgen.
- Rechtdoor tot aan het kruispunt Bisschoppenhoflaan/Hoogmolenbrug (= aan verkeerslichten).
- Sla rechtsaf Schotensteenweg op.
- Frans Van Heymbeecklaan is de 4de straat rechts.

C. Komende uit richting Schoten

- Centrum Schoten
- Hoogmolenbrug over
- Aan verkeerslichten rechtdoor.
- Frans Van Heymbeecklaan is de 4de straat rechts .

D. Komende vanuit Wijnegem, Schilde e.d.

- Turnhoutse baan richting Antwerpen volgen.
- Voorbij Sarma en Makro rijden.
- Aan de volgende verkeerslichten rechtsaf (= Ruggeveldlaan).
- Aan de volgende verkeerslichten rechtdoor.
- Frans Van Heymbeecklaan is de derde straat rechts voorbij deze verkeerslichten.

MEDEDELINGEN

KONTAKTVERGADERING OP 5 MEI 1985 :

Op 5 mei houden we onze eerste kontaktdag van dit jaar. Alle leden kunnen dan hun materiaal (schelpen, boeken, fossielen, enz.) te koop aanbieden. Wel dienen zij rekening te houden met de normen gesteld in artikel H 1 van het Reglement van Inwendige Orde.

Het bedrag van het standgeld is hetzelfde als op de Rendez-Vous dagen, nl. 200 Fr per standaardtafel. Vanzelfsprekend is op die dag ook ruilen toegelaten !

SOCIETE BELGE DE MALACOLOGIE :

Onze Brusselse zustervereniging organiseert op zaterdag 20 april 1985 om 14.30 uur, in het lokaal Blekerijstraat, 27, te Brussel de volgende voordracht : *Les Cardiidae : la sous-famille des Cardiidae* door dhr. L. Germain.

HERUITGAVE BUONANNI :

In Italië werd een heruitgave verzorgd van het eerste boek dat ooit uitsluitend schelpen behandelde : *Ricreatione dell'occhio e della Mente nell'Osservazione delle Chioccioline*, door de jesuïet Filippo Buonanni in 1681 gepubliceerd.

Deze heruitgave volgt op de ontdekking van de originele tekeningen voor de platen, door de bekende italiaanse malacoloog Sergio Angeletti. Hij kocht de platen van een engelse adellijke familie, en publiceerde zijn ontdekking op 5 augustus 1984 in de *Corriere della Sera*.

De heruitgave - 1200 genummerde exemplaren - is verkrijgbaar in twee uitvoeringen : ingebonden in leder, of los in etui. Voor alle inlichtingen : Edizioni Frassinelli, via Montebello, 32, 20121 Milano.

K.B.I.N. : DETERMINEERDAGEN :

De reeks determineerdagen voor fossielen, ingericht door de "Vrienden van het K.B.I.N. v.z.w.", gaat verder. De eerstvolgende data zijn :

Zondag 17 maart : brachiopoden (A.V. Dhondt en J. Godefroid)

Zondag 2 juni : echinodermaten (A.V. Dhondt en J.F. Geys).

De inleidende lessen (Frans en Nederlands) beginnen telkens om 10.00. Het determineren zelf begint om 11.00. Het determineren is gratis. De les is gratis voor leden van de "Vrienden". Anderen wordt 50,- Fr. gevraagd, als deelname in de kosten voor de brochure. Plaats : Vautierstraat 29 te Brussel.

KARTONNEN DOOSJES :

Welke verzamelaars willen samen met mij doosjes bestellen (alleen nog vouwen , zonder plakband of nietjes)

Redelijke prijs bij minimale afname van 5000 stuks per soort
Waarschijnlijk 2 soorten te bestellen nl. (of 3 : 10 x 10)

5 x 5 cm aan 2,- b.fr. per stuk) 10.000 stuks
Dit is voor mij alleen iets teveel.)

Gaarne reacties op maandvergadering van 14 april as.

of telefonisch aan P. Ackermans

01620-52772 (Nederland)

 Wij ontvingen volgende tijdschriften :

- C.B. NED. MAL. VER. Nr. 22! november 1984
  - Verslag v/d voorjaarsexcursie naar Zeeland :
 R.A. Bank & F.A.D. van Nieulande
  - Aantekeningen betreffende enige Caecum soorten uit de
 Middellandse Zee : Henk K. Mienis
- BACTERIA supplement nr. 2 pp. 1-135 20-XII-1984
  - The marine Mollusca of the Bay of Algeciras, Spain, with
 general notes on Mitnella, Marginellidae and Turridae :
 J.J. Van Aartsen, H.P.M.G. Menkhorst & E. Gittenberger
- VITA MARINA - 31e jaargang nr. 1-6 Jan-Dec. 1981
  - Strombidae
- VITA MARINA - 34e jaargang nr. 5 sept-Oct. 1984
  - Keverslakken (vervolg)
  - De kostbare wenteltrap : W. Faber
  - Fossiele Brachiopoda uit Zeeland
- INFORMATIONS serie 12 nr. 4 octobre 1984
  - On the identity of *Conus crotchii* Reeve, 1849 :
 R.G. Molenbeek & J. Elsen
- ARION - Vol. IX nr. 6 Novembre 1984
- ARION - Vol. X nr. 1 Janvier 1985
  - Deux *Ocenebrina* d'Europe : R. Houart
- BULLETIN DE LA SOCIETE INT. DE CONCHYLIOLOGIE - Lausanne Suisse
 Vol. 6 nr. 3 1984
  - Abnormal, sinistral gastropods in the mollusc all of the
 Hebrew university of Jerusalem Israel : Henk K. Mienis.
- BULLETIN DE LA SOCIETE INT. DE CONCHYLIOLOGIE - Lausanne Suisse
 Vol. 6 nr. 4 1984
  - Histoire de collectionneurs de coquillages au bon vieux temps
- NOTIZIARIO S.I.M. anno II nr. 9-10 (sept-oct) 1984
- DE STRANDVLO - jaargang 4 (2) juni 1984
  - Weekdieren aan de Noordbretoense kusten : A. Annys
  - Mollusken in de bijvangsten van Oostendse vissers III:
 R. VanWalleghem
- DE STRANDVLO - jaargang 4 (3) november 1984
  - Zaagjes (*Donacidae*) van de Belgische Westkust : E. Dumoulin
  - Voedselresten in de maag van enkele kamsterren
Astropecten irregularis : R. VanWalleghem
- DE STRANDVLO - jaargang 4 (4) december 1984
  - Enkele bedenkingen i.v.m. waarnemingen *Diogenes pugilator*
 te Nieuwpoort : J. Laponte
  - Oostendse namen voor zeeorganismen : R. Goethals
  - Wat is de juiste naam van onze 'glanzende tepelhoorn'
 of voer voor puzzelaars : R. VanWalleghem

COLUMBELLA RUSTICA

(Linné, 1758)

Columbella rustica hoort in de familie van de Columbellidae, ook wel Pyrenidae of Duifschelpen genoemd. Het zijn kleine, kleurrijke Gastropoda die leven op koraal of in het zand. De meeste zijn vleeseters en zij leven in tropische of subtropische gebieden.

Deze soort is zeer variabel en wordt ongeveer 20 à 30 millimeter groot. Ze heeft een middelmatige top. Op de winding bemerken we spiraalvormige striae (gleuven), die meestal in het midden verwerkt zijn.

De mondopening is spleetvormig en beslaat ongeveer 2/3 van de hoogte van de schelp. Er is een verdikte, sterk vetande rand en vijf columellaire plooiën aan de voorkant.

De kleur is zeer variabel, meestal wit of blauwit en al dan niet sterk gevlekt met purper, purperbruin of rood. Dode exemplaren zijn meestal goud-geel.

C. rustica leeft in de littorale zone tussen de rotsen.

Ze komt zeer algemeen voor in de Middellandse Zee en in het oostelijke deel van de Atlantische Oceaan.

